

УДК 821.161.2.09

Марина Бакумкіна

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СВІТОВІДЧУТТЯ В МАЛІЙ ПРОЗІ І. МАСЛОВА: ОПОВІДАННЯ, «ВІНЦІ»

Вступ

Осмислюючи кризу етичних цінностей та шукаючи компроміси, література на межі ХХ–ХХІ століть змушена опановувати нові теми, породжувати нові сюжети. Одним із письменників, які відчували потребу розширити кордони усталеного, був Іван Маслов. У його оповіданнях злилися філософічність і метафоризм, психологізм і символізм, літературна мова і просторіччя, які притаманні як самому автору, так і героям його творів (Бакумкіна, 2018; Бакумкіна, 2019).

Письменницька діяльність І. Маслова спирається на найвищі досягнення української й російської літератури та культури. Літературна критика, українські письменники-сучасники позитивно оцінюють його творчий спадок (Мельниченко, 2001; Михайлин, 2015). Про І. Маслова писали такі відомі російські письменники, як В. Распутін, В. Астаф'єв, провідні вчені-літературознавці О. Гуроров, А. Ярещенко. Окремі питання його творчості вивчалися Т. Шаровою (Шарова, 2011-а; Шарова, 2011-б). Проте особливості художнього світовідчуття в малій прозі – оповіданнях і «вінцях» І. Маслова – не були предметом спеціального наукового дослідження.

Метою статті є аналіз маловідомих широкому українському читачеві оповідань І. Маслова та його «вінців». Акцентовано увагу на розкритті трагічних процесів перебудови докорінного старого побуту в творах письменника, на зображенні в них зламу суспільних стосунків між селянами, перебудови, відгомонів переламної епохи, прикмет часу, отриманні незалежності Україною, житті людей, їхніх бажань та очікувань.

Методологія і методи дослідження

Методами дослідження стали біографічний, культурно-історичний, порівняльно-історичний та історико-генетичний методи.

© Марина Бакумкіна, 2020

<http://dx.doi.org/10.34142/2312-1076.2020.2.96.01>

Результати та дискусії

Відомий російськомовний український прозаїк, публіцист, учений-літературознавець і поет Іван Степанович Маслов писав свої твори, сповнені водночас гордістю і смутком, про відновлення малої батьківщини письменника після війни, про важке життя трудівників села, про очікування нового життя після перебудови. Теми любові, смерті, війни, повоєнного життя, «продажного часу перебудови» проходять крізь увесь творчий шлях природженого оповідача – письменника І. Маслова. Він відкрито дивиться в обличчя світу, в якому живе.

Його оповідання «Господи, сохрани мою родину», «Память не знает остуды», «Долгая дорога к Богу нам недоступна», «Босыми ногами землю не обидишь», «Гимн суконному платку» та інші є немовби єдиним романом, насиченим тонким психологізмом. Тут є свій сюжет, який поновлюється і розвивається. Провідне відчуття стає надбанням читача, залишаючись у його пам'яті. Письменник не прагне викликати в нас співчуття або жалість: його герої цього не потребують. В оповіданнях він зображує те, що бачить на власні очі, ділиться тим, що переживає сам або чому був свідком. Занурюючи читача в сучасне йому життя, І. Маслов дозволяє йому відчувати перебіг часу, що визначає долю людини. Письменник досить часто наділяє персонажів своїх оповідань автобіографічними рисами, що відповідає соціально загостреному задуму творів.

Життєвий шлях і доля героїв оповідань і «вінців» І.С. Маслова, мінливість незмінного – це ще і спосіб осмислити час, розкрити загальнолюдське і конкретно історичне в характерах героїв його малої прози. У письменника переважає автобіографічний стиль, він стає на захист цінностей життя невеликих сіл і міст, їхнього населення на противагу відчуження людини в пореформеній Україні з її спотвореними ринковими відносинами. Душевний стан його персонажів зберігається в їхній пам'яті, віддзеркалюється точно і тонко, тут важлива кожна подробиця.

Світогляд письменника, своєрідність його художнього світу сформувалися наприкінці XX – початку XXI століття. Яскрава

реалістична манера його письма органічно поєднується з тонким ліризмом і полум'яним публіцистичним пафосом. Власну долю І.С. Маслов назавжди пов'язав зі слобожанською землею, своєю малою батьківщиною (село Тернове Вовчанського району Харківської області), з долею Харкова, з народом України.

І. Маслова завжди надихали спогади, він відтворював не загальні риси подій, а писав свої твори із відповідальністю свідка драм і трагедій, що відбувалися в житті народу. Письменникові важливо утримати і знов пережити перший досвід «гіркого щастя життя» в любові, згадати зустрічі з однокласниками, дружбу з однокурсниками, розповісти про творчі стосунки з викладачами-наставниками – професорами Харківського державного педагогічного інституту М.Ф. Гетманцем, Л.Г. Фрізманом.

З «вічних світів» доносяться до вдумливого читача спогади І. Маслова про тих хлопчиків, що мусили рано подорослішати, важка доля яких назавжди залишила в їхніх серцях скорботний відбиток: «Мы, мальчишки, были уже тогда седыми душой», – згадує письменник в оповіданні «Подорожничковая радость» (Маслов, 2014: 75). Процес метафоричного вживання в образ відкриває різноманітний і складний світ, який підлягає вдумливому і напруженому осмисленню. Письменник не тільки відобразив повоєнне життя рідного села, розореного німцями, але й розповів про інше: про те, що властиво душі людини, про її прагнення добра і правди, багатий внутрішній світ і про тих, хто надихав, роблячи улюблену справу – захищаючи людські душі від бруду. Отже, як і в головного героя оповідання, у письменника метафорично і символічно сивими від часу стали вінці сільського колодязя, посивіли зруб і струмок.

В оповіданнях «Слезамі горю не допоможешь» (2005–2007), «Босыми ногами землю не обидишь» (2007), де йдеться про глибокі особисті почуття, автор не стримує емоції, що його переповнюють, вводячи різноманітний і навіть нелітературний словниковий матеріал: «сcurвился», «теменьщики»; іноді використовує несподівані, зухвалі поєднання: «нынешние эсэс-резатели», «суки-антисоветчики», «пустынники-пепельщики», «прохиндеи-рвачи»,

«гниды-выкормыши зварычи и ющенки», «славянская артельность». Він відкриває нові грані свого внутрішнього світу, «білого» і «сивого». Відчуття заземлення оповідань не виникає – відчуваючи причетність до того, що відбувається в Україні, Маслов щиро розповідає про все, що відбувається в житті людей.

Тематика неблагополуччя і невлаштованості в оповіданнях І. Маслова пронизує зображення сільського життя часів перебудови, сповнене насильства з боку представників нової влади. Картина розпаду патріархальної моральності на селі набуває відкритих і навіть страшних форм: загальна невдоволеність життям вироджується в пияцтво, лихослів'я, а в юнацтва викликає загальну озлобленість і пристрасне бажання назавжди покинути свою малу батьківщину у пошуках кращого життя. Показуючи неспроможність усіх старих форм сільського життя вирішити нагальні проблеми суспільства на зламі епох, І. Маслов не приховує й труднощів, які підстерігають його героїв на шляху до отримання матеріальних благ, а їхні спроби здобути духовну свободу часом набувають гіпертрофованих рис вседозволеності.

Оповідання «Босыми ногами землю не обидишь» – це дослідження душевної драми героя, доля якого по-своєму трагічна. На тлі тяжкої нестерпної боротьби за життя, невиліковних хвороб, безсоромного варварства на селі герой твору Іван став мільйонером: «розтоптавши» свою землю, відібравши у неї її багатства, він продовжує її руйнувати, вважаючи себе господарем своєї малої батьківщини. Лише згодом, з усвідомленням гріха й запізнілим каяттям, він розуміє, що «белые дали», «белый муромский колокол», «седые облака», «седая голова dalej», «седые листья», «белые дороги как седые волосы», «седина дорог и лесов», «белая слепота реки» саме з його вини втратили свою чистоту (Маслов, 2014).

На думку письменника, отруйна сутність таких іванів – брехня і уявне каяття – стала нормою їхнього існування. Високі слова Івана про «борг» перед людьми і Богом пронизані фальшю. Вони нагадують відомий афоризм роману Ф.М. Достоевського «Брати Карамазови»: «Якщо Бога немає – то все дозволено», оскільки саме

він, Хазяїн землі, розбагатівши, став, як йому здавалося, Господарем цього світу, а насправді виявився руйнівником селянського миру. З нашої точки зору, письменник володіє мудрістю серця, обдарований особливою етичною інтуїцією. Кожен герой оповідань І. Маслова – ланка в ланцюзі поколінь, кожне оповідання – роздум не лише про долю окремої особистості, а й про долю цілої країни, народу, не задоволеного невідповідністю життя, що тільки ускладнюється.

І. Маслов-митець закоханий в українську природу, у багаті потенційні можливості своїх співвітчизників. Ми переконані, що розуміти глибинний сенс його оповідань необхідно по-особливому, не лише занурюючись у хід подій. Особливої уваги заслуговує оригінальна манера оповіді, притаманна митцю. Він сприймає світ як поет, відтворюючи свої враження та почуття в цілісних і живих образах. Маслов вірить у безсмертя душі: герої його оповідань бачать у земному житті лише пролог до життя вічного, а сам автор відчуває красу в єдності з добром і правдою, з рідною природою.

Письменник свідомо насичує текст такими реаліями, як В'ялівські й Яружні, Кип'ячі вінці Попівських степових колодязів, що вижили після пожеж у війну та були відновлені, і такі, що зберегли «чистоту» зрубів і, мабуть, на відміну від людини, колодязям довга дорога до Бога виявилася посильною. Часом рано посивілий дідусь письменника Трохим після похоронки на сина, батька І. Маслова Степана, згадує про минуле, таким чином створюється ефект присутності, достовірності, ширості.

Нового стильового забарвлення набувають «вінці» письменника, що містять такі невеликі оповідання, як «Времена и время», «Радость не знает старости», «Стыдно!..» та інші. Ці «вінці» привертають увагу драматичністю ситуацій, насичених переконливими деталями, подробицями, умінням висловити власну думку. Очевидно, що І. Маслов був щиро стурбований тим, щоб країна й земля не потрапили до рук анонімних спекулянтів. Втрата людяності, доброти, совісті стає суцільною, і, як вважає письменник, з'являється образ, «осемененный заразным долларовым американизмом» (Маслов, 2014: 192). Своїми оповіданнями І. Маслов доносить до свідомості

читача філософсько-ліричне відчуття історії на кшталт роману-заповіту Ю.О. Домбровського «Факультет непотрібних речей» (1978) або роману А. Бітова «Пушкінський дім» (1978).

У наш неспокійний час, коли невідомо звідки з'явилися, говорячи словами письменника, «выродки-смутьеносцы» (оповідання «Слезамі горю не допоможеш»), оповідач не обмежується лише спогадами про тріумф слов'янської душі. Відштовхуючись від спогадів про минуле, він розкриває свій власний погляд на сучасний світ, сподіваючись, що нові покоління визнають свого Пророка. Саме тому, на думку письменника, потрібно вірити в краще життя й спиратися на народ, на його працелюбність і внутрішню силу: «...Работали! – так, что под тяжестью мешков и кос, топоров и налыгачей рвались жилы на руках и ногах, исходили слезами и кровью...» (Маслов, 2014: 201).

Багато що з того, що відображене в спогадах героїв оповідань і «вінців» І. Маслова, зберегло живу силу до наших днів – стільки вкладено в них таланту й душі очевидця тих подій. Попередні покоління творили й будували так, що ще й зараз викликає захоплення у нинішнього покоління неповторний архітектурний стиль Лаври в Києві: «Мои мысли были теперь о деде. Я думал, что только ему под силу было поднять эту церковь, вознести в поднебесье купола и колокола, выкохать невиданную красоту и так небесно и праведно соотнести ее со всей красотой придонцового мира» (Маслов, 2002: 43).

Вражень, що проходять крізь серце письменника, – спогадів про війну, труднощів життя сім'ї, повоєнного життя села, – виявилось надзвичайно багато. Звернені до кожної окремої людини, до пам'яті про минуле, сповнені болісних роздумів про непрості відносини між людьми, оповідання І. Маслова надають читачеві можливість побачити світ крізь призму культури, філософії, релігії, вони сповнені відчуттям поваги до простого трудівника.

Роздуми в його оповіданнях про взаємодію держави й окремої особистості, зовнішньо прості, але глибокі за змістом. Принципи правди і справедливості, дотичні до життя кожної людини, суспільства в цілому, обумовлюють появу у «вінцях» оповідання

«Стыдно!..». І. Маслов зі своїми односельцями неначе наново переживає нестримне прагнення влади відібрати пай землі в колишньої колгоспниці: «Восемьдесят пять лет – это не аленькие цветочки. Суконный платок и белесая выгоревшая фуфайка – вот и все ее богатство, нажитое за семьдесят пять лет надрывной работы», – такі гіркі потрясіння пережив народ у 90-ті роки ХХ сторіччя (Маслов, 2014: 563).

Увага до побуту Слобожанщини, до досвіду людської душі, яка змушена існувати в атмосфері суспільних зрушень, породжує й особливий сюжет життя в оповіданнях І. Маслова, коли «нові» українці, що прийшли до влади, прагнуть відокремитися від народного життя, нехтують виконанням одвічної заповіді християнства – у поті чола обробляти землю. Вони забули про тих, хто заради їхнього щасливого благополуччя віддав своє життя: «...В хате, в горнице полно мужиков – молодых, красивых, серьезных, веселых и радостных, – но только на фотографиях. И все они убиты на войне» (Маслов, 2014: 564).

Справжні господарі землі не повернулися на поля колгоспів і радгоспів, більшість колишніх фронтовиків у мирному житті розгубилися, і це в той час, коли багато жінок, боязких і стриманих, як і в сім'ї Маслових, виявили неабияку мужність, узявши на свої тендітні плечі всю турботу за виживання в голодні повоєнні роки. Не завжди ті, від кого в скрутні хвилини чекають героїзму, його проявляють, як проявили й рідні письменника: бабуся Акісія, дідусь Трохим, мати Пелагея, сестри Ганна та Варвара, дядько Іван і тітка Анфіса.

Контрастне зіставлення, відмова від приватності, узагальнення, гнівне попередження про можливу появу «антихристового бандиття», «безродников», «обеззерненных» відображає письменник-пророк, попереджуючи про появу людей, що сповідують правий радикалізм, про небезпеку розгулу злочинності в країні (Маслов, 2014: 140-141). Як розповідає письменник, коли така небезпека з'явилася, тоді ще гірше стала доля молоді красивої Каті, яка здавала кров, щоб заробленими таким чином копійками підтримати власних дітей.

До кінця життя вона так нічого й не мала, окрім материнської хатини, безрогої кози й kota, а її коханий чоловік Микола втратив роботу, спився, а потім безслідно зник на заробітках у чужих краях. І. Маслов змальовує діда-фронтовика Джмеля, чию пасіку спалили бандити, забрали мед, а самого примушували їсти землю; вісімдесятирічну стареньку Дарину, яку «нові» власті всіляко переконували зректися свого паю землі, і з того горя вона стала гнати самогон і пиячити; Настю, що відмовила столичному чиновникові, який побажав купити її красу.

У психологічному портреті жителів села відбиті життєві обставини звичайних жінок, таких, як безкорисна колгоспниця-трудівниця Мар'я, яка кожної миті готова прийти на порятунок ближнього, але зовсім не опікується своїми проблемами. Вона не відійшла від своєї сумлінної світлості, завжди була чутлива до людського горя. В узагальненому образі «трудівниці», що чинила опір, не бажаючи продавати свою убогу хатину (за що грабіжники спалили її хату, а її відправили до Стрілечі, найближчої психіатричної лікарні, обманним шляхом оволоділи землею – хатина їм була не потрібна, на місці таких хат уже зростали котеджі й палаци нових власників), виразно виявилися стійкі духовно-етичні принципи, здатність до протистояння. Саме такі риси національного характеру, на наш погляд, потрібно виховувати в молоді на сучасному етапі історичного розвитку. Досвід сильної, красивої, людської душі жінки-«праведниці», жінки-«трудівниці», яка не скорилася й до кінця відстоювала свою гідність, проходить через багато оповідань І. Маслова і найбільш яскраво відображений у повісті-роздумі «Поклонение вечности».

Герої оповідань І. Маслова – люди, що сповідують православно-християнський ідеал добра, їм властиве безкорисливо-споглядалне ставлення до життя й природи, що дозволяє гостро відчувати її красу. При всьому різноманітті індивідуальностей у головному вони єдині: правда в тому, що людина – це частка природи, яка для всіх – загальна батьківщина, і її треба берегти, як зберегли її для нас попередні покоління – Білі угори, Червоні гори, чисті Протасівські й Варварівські струмки, Ізбичанські ставки, Ізбицькі й Старічанські ліси.

Дійсно, є над чим замислитися нашому сучасникові, коли є такі розбіжності в розвитку «суспільства споживання», коли так переважана природа, коли людська історія є такою важкою й нестерпною, повною воєн і катастроф. Так у суспільстві виникає сліпий егоїзм, що викликає тривогу за нащадків.

Для І. Маслова природа – живий організм, який складається з трав, повітря, сонячних променів, родючого ґрунту. В оповіданнях письменника зустрічається узагальнюючий образ – Хролове озеро. Озеро, як людина, натхненне, таке, що обтягується нечистою нинішньою владою, озеро начебто скаржиться Богові й просить у нього захисту від людей, які вбивають його сміттям. Озеро плаче гіркими сльозами, розмовляє із зірками, немов із земними мандрівниками, тому що й озерна вода-мандрівник любить подорожувати, і нема в неї сил дивитися на людське горе й чути надривні стогони земляків. Художні світи І. Маслова, у яких органічно поєднуються опис, відчуття авторського захоплення прекрасним і тривожні турботи про природу, посилені розумінням автором законів досконалості в житті природи.

Оновлення історичного порядку як повернення до законів природи, таких прозорих і ясних, знаходить віддзеркалення в оповіданні «Господи, сохрани мою родину» (2006) й дозволяє розширити художній простір та уваяти небесне й земне в їхній взаємодії. Використання образів – молитва до Бога й образ Хреста. Здається, що молитва якоюсь мірою є про себе, у ній людина знаходить себе, це визначає своєрідність щирої інтонації І. Маслова. На думку письменника, молитва про батьківщину має стати такою ж постійною для кожної людини в Україні, як і молитва, звернена до Господа, і не тільки Богом почута, але неодмінно виконана, а розвиток образу Хреста, відбитого в чистому вінці колодязя, пов'язаний в оповіданні «Господи, сохрани мою родину» з еволюцією ліричного героя, чие життя уподібнюється подорожі зачарованого мандрівника в оповіданні «Под небом родимой родины» (2007): «Дай-то Бог, чтобы завтрашние дни были намного счастливее вчерашних и нынешних. Дай-то Бог», – благає письменник (Маслов, 2014: 235).

«Моя література – це моє власне життя», – колись писав про себе М.М. Пришвін. Із повною підставою це визнання можна віднести до художнього світовідчуття І. Маслова, який вважав себе часткою навколишнього світу, а до свого життя ставився як до літературного факту, тому об'єктом пізнання й зображення в його малій прозі ставало те, що все відбувалося на його очах і в його душі. Його герої, втягнуті у водовірт безнадійної боротьби за краще майбутнє, щиро оплакують себе в країні «гуманізму», це живі серед неживого світу; це такі образи, що повертають нашу думку й відчуття до першоджерел.

Висновки

Іван Маслов у повсякденному житті природи й людей знаходить своєрідні цінності, створює поетичні пейзажі Слобожанщини й колоритні образи її мешканців у своїй малій прозі – оповіданнях і «вінцях». Він відображає щонайменші зміни в природному циклі й житті селян, застосовує особливий підхід до розкриття теми відносин людини й природи, підкреслює спорідненість людини з усім світом і через поетичне зображення природи розкриває суть людського буття.

У своїх творах письменник-гуманіст використовує переважно автобіографічну стильову манеру, досліджує сучасне й минуле українського села крізь свій особистий соціально-економічний, філософсько-релігійний, морально-етичний і культурно-історичний досвід очевидця подій і змін, що відбувалися у другій половині ХХ століття і на початку ХХІ століття.

Епоха переоцінки цінностей, розчарування в програмах перебудови України віддзеркалилися в творчості І. Маслова скептичним ставленням до спроб оновлення життя за допомогою нових суспільних ідей. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розкритті художнього світовідчуття в повістях І. Маслова.

Література

Бакумкіна, М.О. (2018). Селянська тема в літературній долі Івана Маслова.

Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Літературознавство, 3-4 (89-90), 3–16.

URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.2635839>.

Бакумкіна, М.О. (2019). Феномен селянської прози другої половини ХХ століття в контексті творів І. Маслова. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки. XXVI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. Вінниця. Ч. 5, 5–9.

URL: <http://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0-5.pdf>

Маслов, И. С. (2002). *Избранное*. Харків: Прапор, Т.4.

Маслов, И.С. (2014). *Избранное. В 3 т.* Харьков: Майдан, Т.1.

Мельниченко, М. (2001). Кругообіг життя. *Слобожанщина*, 19, 290–296.

Михайлин, І. Цей невтомний харків'янин. Пам'яті Івана Степановича Маслова. *Національна спілка письменників України*.

URL: <http://kharkiv-nspu.org.ua/archives/3841>

Шарова, Т.М. (2011a). Герої творів Івана Маслова. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки»*, 4.8, 120–123.

URL: litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/26.4.8.pdf

Шарова, Т.М. (2011b). Іван Маслов: людина й письменник. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. Ч. І, лютий, (214), 50–56.

URL: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=9694&chapter=1>

References

Bakumkina, M.O. (2018). Selianska tema v literaturnii doli Ivana Maslova. [Rural theme in the literary fate of Ivan Maslov]. *Naukovi zapysky Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. H.S. Skovorody. Literaturoznavstvo*, 3-4 (89-90), 3–16.

URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635839> [in Ukrainian].

Bakumkina, M.O. (2019). Fenomen selianskoï prozy druhoi polovyny KhKh stolittia v konteksti tvoriv I. Maslova. [The phenomenon of Rural prose in the second half of the XXth century in the context of I. Maslov's works]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku suchasnoi nauky. KhKhVI Mizhnarodna naukovo-praktychna internet-konferentsiia*. Vinnytsia, 5, 5–9.

- URL:<http://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0-5.pdf> [in Ukrainian].
- Maslov, I.S. (2002). *Yzbrannoe* [Selected works]. Kharkiv: Prapor. V.4 [in Russian].
- Maslov, I.S. (2014). *Yzbrannoe*. V 3 t. [Selected works in 3 volumes]. Kharkov: Maidan. V.1 [in Russian].
- Melnychenko, M. (2001). Kruhoobih zhyttia [The cycle of life]. *Slobozhanshchyna*. 19 [in Ukrainian]
- Mykhailyn, I. (n.d.) Tsei nevtomnyi kharkivianyn. Pamiati Ivana Stepanovycha Maslova. [This tireless Kharkiv resident. In memory of Ivan Stepanovich Maslov]. *Natsionalna spilka pysmennykh Ukrainy*.
- URL: <https://kharkiv-nspu.org.ua/archives/3841> [in Ukrainian]
- Sharova, T.M. (2011 a). Heroi tvoriv Ivana Maslova. [Characters of Ivan Maslov's works]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho: zbirnyk naukovykh prats. Seriya «Filolohichni nauky»*. 4.8, 120–123.
- URL: litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/26.4.8.pdf 12 [in Ukrainian]
- Sharova, T.M. (2011 b). Ivan Maslov: liudyna u pysmennykh. [Ivan Maslov: man and writer]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky*. Ch.I. Liutyi, (214), 50–56. URL: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=9694&chapter=1> [in Ukrainian].

Анотація

М. Бакумкіна. Особливості художнього світовідчуття в малій прозі І. Маслова: оповідання, «вінці»

Стаття присвячена особливостям відображення художнього світовідчуття в малій прозі – оповіданнях і «вінцях» – російськомовного українського письменника, лауреата літературних премій Івана Степановича Маслова, життя й доля якого були пов'язані з Харківщиною. Окремі твори І.С. Маслова неодноразово ставали об'єктом вивчення українських учених-літературознавців, проте особливості художнього

світосприймання в оповіданнях і «вінцях» І.С. Маслова не були предметом спеціального наукового дослідження. Тому метою статті стає аналіз маловідомих широкому українському читачеві оповідань І.С. Маслова та його «вінців», дослідження їхніх художніх особливостей. Методами дослідження є біографічний, культурно-історичний, порівняльно-історичний, історико-генетичний. У ході дослідження з'ясовано, що І.С. Маслов відчував потребу опанувати смисловий простір образу. Його творам притаманна суперечність стилю. У них поєднані філософічність, метафоризм, психологізм і символізм. Письменник часто звертається до просторіччя, що інтенсивно забарвлює і мову героїв, і авторську мову. У своїх творах письменник звертається до тем кохання, смерті, війни й повоєнного життя, до сьогодення «продажного часу», які проходять крізь увесь творчий шлях І.С. Маслова. Його твори гостро полемічні, стиль переважно автобіографічний, спогади про воєнний і повоєнний побут його самого і його родини – джерело вічних цінностей, як і поняття «чистоти» в його оповіданнях і «вінцях». Мала проза І.С. Маслова дозволяє відчути перебіг часу, що визначає долю людини. Дослідження акцентовано на розкритті трагічних процесів перебудови як докорінного старого побуту, так і зламу суспільних стосунків селян, колгоспників, на минулому перебудови, відгомонах переламної епохи, прикметах часу, отриманні незалежності Україною, житті її людей, їхніх бажань та очікувань. Письменник І.С. Маслов у повсякденному житті природи й людей знаходить своєрідні цінності, створює поетичні описи Слобожанщини та її жителів. Він відзначає щонайменші зміни в природному циклі й житті селян, застосовує особливий підхід до розкриття теми відносин людини й природи, підкреслює спорідненість людини з усім світом і через поетичне зображення природи розкриває суть людського буття.

Ключові слова: Іван Степанович Маслов, мала проза, оповідання, «вінці», світовідчуття.

Аннотация

М. Бакумкина. Особенности художественного мироощущения в малой прозе И. Маслова: рассказы, «венцы»

Статья посвящена особенностям отображения художественного мироощущения в малой прозе – рассказах и «венцах» русскоязычного украинского писателя, лауреата литературных премий Ивана Степановича Маслова, жизнь и судьба которого были связаны с Харьковщиной. Отдельные произведения И.С. Маслова неоднократно становились объектом изучения украинских ученых-литературоведов, однако особенности художественного мировосприятия в рассказах и «венцах» И.С. Маслова не были предметом специального научного исследования. Поэтому целью статьи является анализ малоизвестных широкому украинскому читателю рассказов И.С. Маслова и его «венцов», исследование их особенностей. Методами исследования являются биографический, культурно-исторический, сравнительно-исторический, историко-генетический. В ходе исследования установлено, что И.С. Маслов чувствовал потребность освоить смысловое пространство образа, обостряющее противоречие стиля его произведений, в котором слились воедино философичность, метафоризм, психологизм, символизм и просторечие, интенсивно окрашивающие и речь героев, и авторскую речь. В своих произведениях писатель обращается к темам любви, смерти, войны и послевоенной жизни, настоящего «продажного времени», – это темы, которые проходят через весь творческий путь прирожденного рассказчика. Произведения И.С. Маслова остро полемичны, воспоминания о военном и послевоенном быте его самого и его семьи – это источник вечных ценностей, как и понятие «чистоты» в его рассказах и «венцах». Малая проза И.С. Маслова позволяет ощутить течение времени, определяющее судьбу человека. Исследование акцентировано на раскрытии трагических процессов перестройки как коренного старого быта, так и перелома в общественных отношениях селян, колхозников, на прошлом перестройки, отголосках переломной эпохи, приметах времени, обретении независимости Украиной, жизни ее людей, их желаний и чаяний. Писатель И.С. Маслов в повседневной жизни природы и людей находит своеобразные ценности, создает поэтические описания Слобожанщины и ее людей. Он отмечает малейшие

изменения в природном цикле и жизни селян, применяет особый подход к раскрытию темы отношений человека и природы, подчеркивает родство человека со всем миром, через поэтическое изображение природы раскрывает суть человеческого бытия.

Ключевые слова: Иван Степанович Маслов, малая проза, рассказы, «венцы», мироощущение.

Abstract

M. Bakumkina. Features of the Artistic Perception of the World in Short Prose by I. Maslov: Stories, “Crowns”

The paper is devoted to the peculiarities of the artistic perception of the world in short prose – stories and “crowns” of the Russian-speaking Ukrainian writer, laureate of literary awards Ivan Stepanovych Maslov, whose life and destiny were associated with Kharkiv Region. Selected works by I.S. Maslov have repeatedly become the object of study of Ukrainian literary scholars. However, the peculiarities of the artistic perception of the world in the stories and “crowns” by I.S. Maslov were not the subject of special research. Therefore, the purpose of the paper is to analyze the little-known stories by I.S. Maslov and his “crowns”, a study of their artistic features. The research methods are biographical, cultural-historical, comparative-historical, and historical-genetic ones. We found that I.S. Maslov felt the need to master the semantic space of the image, words that intensify the contradiction of the style of his works, in which philosophicity, metaphoricalness, psychologism, symbolism, and vernaculars merged, which intensely colour both the language of the heroes and the author’s language. In his works, the writer refers to the themes of love, death, war and post-war life, to the present “corrupt time”, which run through the entire creative path of the innate storyteller. The works of I.S. Maslov are sharply polemical, his style is mainly autobiographical, his memories of the war and post-war life of himself and his family – a source of eternal values, as well as the concept of “purity” in his stories and “crowns”. The short prose by I.S. Maslov allows feeling the flow of time, which determines the fate of a person. The study is focused on revealing the tragic processes of restructuring both the fundamental old way of life and the breakdown of social relations between peasants and collective farmers, on

the past of Perestroika, echoes of a turning point, signs of the times, gaining independence of Ukraine, the life of its people, their desires and expectations. I.S. Maslov finds unique values in the everyday life of nature and people, creates poetic descriptions of Slobozhanshchyna and its people. He notes the slightest changes in the natural cycle and the life of peasants, applies a special approach to revealing the theme of the relationship between man and nature, emphasizes the relationship of man with the whole world, and reveals the essence of human existence through a poetic image of nature.

Keywords: Ivan Stepanovych Maslov, short prose, stories, “crowns”, attitude.

Рукопис статті отримано 22 вересня 2020

Рукопис затверджено до публікації 30 жовтня 2020

Інформація про автора

Бакумкіна Марина Олександрівна – аспірантка кафедри зарубіжної літератури та слов’янських мов Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, м. Харків, 61168, Україна; e-mail: marina8826@ukr.net; <http://orcid.org/0000-0002-3528-8003>